

Оружа Л. В.,
канд. пед. наук, доцент,
проректор Мистецького інституту
художнього моделювання та дизайну
імені Сальвадора Далі, м. Київ

МИСТЕЦТВО ЯК ВИЗНАЧАЛЬНА ДЕТЕРМІНАНТА ХУДОЖНЬОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ З ДИЗАЙНУ

***Анотація.** У статті крізь призму компетентнісного підходу й з урахуванням запитів сьогодення розглянуто проблему професійної мобільності майбутніх дизайнерів, її ролі в утвердженні мистецтва, процесу художньої творчості та соціальної комунікації. На основі узагальнення теоретичних праць та власного практичного досвіду, виокремлено основні чинники та засоби формування такої мобільності у студентів вищого мистецького навчального закладу.*

***Ключові слова:** професійна мобільність, компетентнісний підхід, підготовка дизайнерів.*

***Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими, практичними завданнями.** Забезпечення високої якості вищої освіти, професійної мобільності фахівців, запровадження гнучких освітніх програм та інформаційних технологій навчання у підготовку дизайнерів безпосередньо пов'язане з набуттям професійної компетентності на основі формування художньої культури особистості засобами мистецтва.*

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми, виокремлення невирішених її частин...

Проблеми, пов'язані з вивченням сутності мистецтва, його впливу на становлення особистості ще з античних часів перебували у центрі уваги відомих мислителів. Значний внесок у розроблення методологічних засад художньої освіти зробили педагоги-науковці минулого: В. Аскачевський, Д. Багалій, В. Веретенников, Д. Міллер, Є. Редін, В. Стасов та ін. Ідеї взаємозалежності естетичного і художнього аспектів у художньому розвитку особистості обґрунтовано у працях Ю. Бундіної, В. Бутенка, А. Голизіної, Ю. Зіньковського, І. Зязюна, М. Коськова, В. Ремізова, О. Торшиної та ін. Сучасні дослідники О. Андрейко, С. Брикунова, А. Богуш, П. Гуревича, А. Солдатова та ін. зосереджують основну увагу на питанні творчого самовираження як неперервного процесу цілеспрямованого розвитку й удосконалення особистості.

Проте у науковому дискурсі недостатньо розкрито питання щодо художнього розвитку особистості майбутнього дизайнера засобами мистецтва.

Мета статті: висвітлити значущість професійної компетентності у забезпеченні якості підготовки дизайнерів та їх професійної мобільності.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів.

У світовій освітній практиці поняття «компетентність» є центральним, «вузловим». Українські вчені пропонують обґрунтовані й конструктивні дефініції різних видів компетентностей. Так, академік Ю. Ф. Зіньковський докладно розкриває складну діалектику професійної компетентності спеціаліста, наголошуючи, що вона пов'язана не тільки і не стільки з обсягом знань, якими той володіє, а з розумінням, як ці знання можна використати в практичній діяльності, з

мотивацією до їх постійного розширення та оновлення.

Певний обсяг знань спеціаліста є необхідною умовою, але недостатньою для його успішної професійної діяльності. Структурно професійна компетентність фахівця охоплює дві складові. Перша – це знання, причому знання певним чином систематизовані, з огляду на їх цінність, довговічність, професійну корисність. Друга – це можливість користуватися опанованими знаннями, спрямовувати їх на виконання конкретних завдань [2]. Для фахівця з дизайну третьою складовою вважається удосконалення професійної майстерності на засадах творчості.

Компетентність особистості, особливо професійна, охоплює, як результати навчання (знання і вміння), так і систему ціннісних орієнтацій, звички тощо. Крім цього, до компетентностей освітнього рівня вчені відносять загальноосвітні, політичні і метакультурні обізнаності; здібності у виконанні широкого спектру узагальнених дій; соціально-професійні якості працівників і тих, хто навчається.

Отже, компетентність, по-перше, поєднує у своїй структурі інтелектуальну і навичкову складові освіти. По-друге, в понятті «компетентність» закладено ідеологію інтерпретації змісту освіти, що формується «від результату» («стандарт на виході»). По-третє, компетентність має інтеграційну природу, оскільки вона вбирає в себе ряд однорідних або близькоспоріднених умінь і знань, що належать до широких сфер культури і діяльності (інформаційної, правової тощо).

Встановлено, що компетентний у широкому розумінні – це знаючий, обізнаний у певній галузі; у вузькому розумінні – той, хто має право авторитетного судження як спеціаліст високого рівня

в певному колі питань. Істотно, що всі компетентності вимагають різних типів дії, а саме: діяти автономно і рефлексивно; інтерактивно використовувати різні засоби; входити до соціально-гетерогенних груп і функціонувати в них. Однак залишаються ще не повною мірою дослідженими суть професійної компетентності стосовно професії дизайнера та її значущі складові.

Нині ще відсутні чіткі критерії й методика оцінки рівня сформованості професійної компетентності майбутнього фахівця з дизайну, методики її розвитку на етапі становлення професіонала-дизайнера. Цій проблемі присвячена невелика кількість дослідницьких робіт. Зокрема Ю. М. Бундіна визначає професійну компетентність як «цілісну соціально-професійну якість», що дозволяє успішно виконувати виробничі завдання, взаємодіяти з іншими людьми. Дослідниця виділяє такі умови становлення професійної компетентності майбутніх фахівців із дизайну: освітнє середовище, професійна компетентність викладацького складу, сформована потреба в отриманні нових знань і вмінь, рефлексивна суб'єктна взаємодія у творчому процесі, активність студентів [1].

Поділяємо міркування І. Б. Торшиної [6], яка розглядає професійну компетентність дизайнера як інтегративну якість особистості. Науковець визначає показники сформованості професійної компетентності, а саме: сприйняття проектної культури, професійне мислення, відповідність нормативної моделі фахівця; а також виділяє умови ефективного формування професійної компетентності.

Проведений системний аналіз наукової літератури дозволив визначити *професійну компетентність дизайнера як інтегративне особистісно-професійне*

утворення, яке реалізується в психологічній, творчій та технічно-операційній готовності до успішного виконання професійної діяльності.

Невід'ємною умовою самореалізації майбутніх дизайнерів у професійній художній діяльності, спрямованій на проектування і створення речей, яким властиві нові утилітарні якості, є художня творчість, а її відсутність трансформує діяльність фахівця художнього профіля на ремесло.

Поняття «художня творчість» наразі тлумачать у широкому і вузькому значеннях:

1. вища форма трудової діяльності, у такому розумінні вживається словосполучення: «працівник творчої діяльності», «творчий навчальний заклад», «творча професія» ;

2. стиль діяльності та якість результатів, на позначення таких явищ використовують поняття: «творче ставлення до справи», «творча особистість», «творча людина» тощо. Йдеться про художню творчість як характеристику особистості майбутнього фахівця з дизайну.

Соціальна спрямованість дизайнерської творчості, усвідомлена постановка проблеми, цілеспрямований пошук способів її вирішення надають підстави стверджувати провідну роль свідомості в такій діяльності, незважаючи на те, що неусвідомлені процеси уяви та інтуїції все ж таки займають особливе місце у творчих процесах. Наприклад, стан натхнення, супроводжується чіткою свідомістю, хоча найбільш активно працює підсвідомість, знижується самоконтроль, активізується уява.

Художній розвиток відбувається поліфункціонально. Для майбутнього дизайнера він є можливим у процесі набуття професійної компетентності через ознайомлення з образотворчим і декоративно-прикладним мистецтвом засобами

навчальних курсів «Рисунок», «Живопис», «Композиція», «Кольорознавство», «Формоутворення», «Спецрисунок», «Копія майстра» тощо [4]. Соціологічне дослідження стосовно визначення впливу на професійну компетентність фахівця дизайнерського профілю вищезгаданих дисциплін, яке проводилось серед студентів вищих навчальних закладів, дало можливість зробити висновок, що майже всі пропоновані в цьому комплексі мистецтвознавчі дисципліни, на думку опитуваних, істотно впливають на художній розвиток особистості майбутнього фахівця з дизайну. Водночас будь-який творчий процес має деякі шаблонні моменти, що ґрунтуються на вже призабутому досвіді. Так само і будь-яка репродуктивна діяльність містить неусвідомлені, підсвідомі моменти нестандартного, оригінального, унікального підходу.

Художній розвиток особистості майбутнього дизайнера передбачає здатність творити за законами краси. Відмінна ознака мистецтва – це зв'язок із життєдіяльністю, що відрізняє його як від теоретико-пізнавальної, так і від практично-виробничої діяльності.

Справедливим є розуміння співвідношення мистецтва та художнього розвитку, якщо ми маємо на увазі не окремих твір, не творчість одного, навіть великого художника, а сукупність мистецьких творів певної епохи і народу, яка й складає повноту буття художньої культури. І якщо приналежність мистецтва кожному новому історичному типу культури робить його образною моделлю, «портретом», «самосвідомістю» цієї культури, то для інших типів культури мистецтво відіграє роль «мови», яка дозволяє одній культурі проникати в глибинну сутність інших і тим самим забезпечувати спілкування різних культур, їхній діалог.

Щоб стати дизайнером із широким світоглядним баченням (а лише така людина в сучасних умовах може стати творчою особистістю), необхідно опанувати не одну галузь знань і навіть не основи всіх наук, а культуру в усіх її основних суспільно значущих компонентах.

Мистецтву як специфічному виду «духовного виробництва» органічно властивий інтерес до проявів індивідуальності майбутніх дизайнерів, до змін у сфері їхньої свідомості. Воно відповідає глибинній особистісній потребі розпізнавання мотивів діяльності та вчинків, виявлення істинно людського в людині.

На основі осягнення мистецтва фахівець художнього профілю входить у світ інших людей, живе їхнім життям, включає у свій духовний світ досвід людства. Тільки в результаті засвоєння та перетворення у свій набуток історично створеного мистецького доробку людства особистість майбутнього дизайнера стає емоційно багатою, здатною глибоко, сильно й тонко відчувати та переживати.

Мистецтво відображає всі важливі для особистості явища життя в художніх образах, здатних відтворювати загальне й істотне через конкретне. Водночас художній образ виражає конкретну оцінку зображуваного, моральне, естетичне та інше схвалення або заперечення.

Ціннісне орієнтування є важливою стороною впливу мистецтва на художній розвиток особистості майбутнього фахівця з дизайну. Формування ціннісних настанов особистості, залучення її до найвищих цінностей – суспільних ідеалів – є складовою частиною призначення мистецтва в художньому розвитку особистості фахівця з дизайну. Мистецтво виконує це призначення у випадках, якщо

в ньому втілюються суспільні цінності, які стають значущими для людини, визначають характер її життєдіяльності.

Оскільки кожний твір мистецтва поєднує в собі відображення реальності і вираження емоційного ставлення до неї, художнє сприйняття являє собою єдність раціонального й емоційного. Відповідно процес підготовки майбутніх фахівців, викладання у навчальному закладі художнього профілю є наукою і мистецтвом. І. А. Зязюн стверджує: «Мистецтвом тому, що кожне заняття неповторне. Його хід, емоційне забарвлення, використовувані засоби залежать від факторів, багато з яких складно передбачити. У такому розумінні викладання чимось подібне до творчості художника, письменника, поета, від яких вимагається глибоке знання життя, людської душі, уміння співпереживати особистості. Але, разом із тим, – це і наука, в основі якої є об'єктивні закони, що фіксують суттєві зв'язки і відношення, притаманні процесу освіти, який базується на взаємодії викладання і учіння» [2].

Естетичне виховання студентської молоді засобами образотворчого мистецтва покликане розвивати в них здатність глибоко розуміти не тільки зміст, а й форму художніх творів, орієнтуватися в стильових історичних особливостях образотворчого мистецтва. Вихованню художнього смаку, розумінню естетичних особливостей образотворчих творів сприяє вивчення теоретичного курсу з історії образотворчих мистецтв у професійних навчальних закладах художнього профілю.

Образотворчі мистецтва розвиваються нині в нелегкому змаганні з могутніми технічними засобами відтворення дійсності. Зокрема такі види мистецтва, як рисунок, живопис, скульптура, графіка,

архітектура, формують змістову основу підготовки майбутніх дизайнерів.

Через скульптуру, яка відтворює явища в тривимірному просторі, майбутні дизайнери вчаться відображати дійсність засобами об'ємно-просторових форм. Повнота сприйняття ідей, змісту, художніх особливостей скульптурних творів передбачає засвоєння майбутніми дизайнерами образної мови скульптури як виду мистецтва.

Багатовіковий досвід мистецтва та художньої педагогіки свідчить, що фундамент цієї мови складає рисунок. На заняттях із навчального курсу «Рисунок» формуються навички рисування – те, що в педагогів-художників зветься «постановкою руки та ока»; художній смак, який ґрунтується не на споживацькому розгляданні творів мистецтва, а безпосередньо під час рисування; просторове бачення об'єктів і просторова уява; навички композиційного мислення (компонування на аркуші), композиційний світогляд на основі всього курсу рисунка, залучення композиційних аналогів, глибокого проникнення в композицію самих об'єктів рисування, наприклад, античної скульптури. Рисунок має продуктивний вихід на креслення. Особливо це суттєво для професійних навчальних закладів, де здійснюється підготовка дизайнерів.

Студенти, оволодіваючи мистецтвом графіки, що охоплює рисунок і друковані художні твори на основі рисунка, набувають умінь відтворення дійсності через зображення на площині. Специфіка графічного мистецтва в дизайнерській освіті виявляється в провідному значенні лінійних співвідношень, кольорового зображення тощо.

Відображувальні можливості рисунка й кольору поєднує в собі мистецтво живопису в усіх різновидах: монументальному, станковому, театральньо-декоративному, мініатюрі тощо.

Значущим у підготовці майбутніх дизайнерів є мистецтво архітектури, тобто мистецтво створювати будови і споруди, що формують просторове середовище для життя і діяльності людей. Важливим у вивченні цього мистецтва вважаємо усвідомлення необхідності збереження природної рівноваги, створення максимально зручного для людини середовища життя, роботи, відпочинку, гармонії будівлі та пейзажу тощо.

Поряд із образотворчими видами мистецтва провідну роль у художньому розвитку майбутніх дизайнерів відіграють види декоративно-прикладного мистецтва: художній розпис тканин, розпис на склі, різьблення, гончарство, кераміка, плетіння з лози, розпис на дереві тощо.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок... Отже, мистецтво є визначальною детермінантою художнього розвитку особистості майбутнього фахівця з дизайну, оскільки їх взаємовідносини встановлені, перш за все, історичною еволюцією культури як цілого, де існує і розвивається мистецтво. Зв'язки мистецтва та художнього розвитку особистості фахівця з дизайну опосередковані тим її шаром, який ми називаємо художньою культурою, історичні зміни цих зв'язків зумовлюються змінами художньої культури як специфічного шару культури.

Результати проведених досліджень спрямовують нас до розуміння того, як в історії людства реально взаємодіють два процеси – розвиток мистецтва та художній розвиток особистості майбутнього фахівця.

Важливим фактором розвитку особистості постає креативність, яка визначає готовність майбутнього фахівця з дизайну змінюватися, відмовлятися від стереотипів, визначає його мобільність. До важливих творчих якостей майбутніх дизайнерів, які зумовлюють таку мобільність, належать:

сприйнятливість, зацікавленість світом речей, його різноманітністю та єдністю; тямущість, здатність до узагальнення зрозумілого; автономність, незалежність характеру; здатність до спілкування з широким колом людей не лише в особистісному мовленнєвому контакті, але й з допомогою письма, рисунка, схем, креслень; схильність до аналітичної та дослідницької діяльності, дисциплінованість, наполегливість, старанність, готовність до формулювання і розв'язування проблем; ментальна активність, вміння планувати свою діяльність; здатність критично оцінювати її результати, критичність у ставленні до проектів та виробів, виконаних іншими; здатність до самоствердження, честолюбство, уміння переконувати; почуття відповідальності перед суспільством за виконувану роботу тощо.

Вияв і розвиток цих якостей – важливе педагогічне завдання науково-педагогічного колективу вищого навчального закладу. Внаслідок цього стає очевидною необхідність пошуку засобів, що дозволяють розвивати творчу активність, здатність до прояву творчих якостей, які, нехай в різній мірі, але є в кожної людини.

Ми виходимо з переконань, що світ невпинно змінюється та пропонує все нові й нові вимоги до діяльності дизайнера і відповідно до системи освіти; що творча здатність не є раз і назавжди зафіксованим утворенням і може змінюватись протягом людського життя; а також що творча діяльність студента безпосередньо пов'язана з розвитком якостей його особистості та мотиваційними настановами. Таким чином, забезпечення професійної мобільності майбутніх дизайнерів є одним із актуальних завдань вищого мистецького навчального закладу та провідним напрямом роботи студента над собою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бундина Ю. М. Формирование профессиональной компетентности студентов-дизайнеров как аксиологическая проблема / Ю. М. Бундина // Вестн. Одес. гос. ун-та. – 2006. – Т. 1, № 6 (июнь). – С. 92–97.
2. Зінковський Ю. Ф. Професійна компетентність – умова плідної професійної діяльності фахівця / Ю. Ф. Зінковський // Вища шк. – 2010. – № 11. – С. 7–8.
3. Зязюн І. А. Мистецтво навчальної і виховної дії / І. А. Зязюн // Професійно-художня освіта України : зб. наук. пр. / редкол. : І. А. Зязюн, В. О. Радкевич та ін. – К., Черкаси, 2003. – Вип. II. – С. 5–15.
4. Коськов М. Предметное творчество : в 3 ч. / М. Коськов. – СПб. : ТОО Фирма Икар, 1996. – 172 с.
5. Ремизов В. А. Культура личности (ценностно-мировоззренческий анализ): монограф. / В. А. Ремизов. – М. : АГЗ Мчс, 2000. – 216 с.
6. Торшина Е. Герберт Рид и теория дизайна / Е. Торшина // Декоративное искусство СССР. – 1966. – № 4. – С. 6-8.

REFERENCES

1. Bundyna Ju. M. Formyrovanye professyonalnoj kompetentnosti studentov-dyzajnerov kak aksyolohyčeskaja problema / Ju. M. Bundyna // Vestn. Odes. hos. un-ta. – 2006. – Т. 1, № 6 (yjun). – S. 92–97.
2. Zinkovskij Ju. F. Profesijna kompetentnist – umova plidnoji profesijnoji dijalnosti faxivcja / Ju. F. Zinkovskij // Vyšča šk. – 2010. – № 11. – S. 7–8.
3. Zjazjun I. A. Mystectvo navčalnoji i vuxovnoji diji / I. A. Zjazjun // Profesijno-xudožnja osvita Ukrajiny : zb. nauk. pr. / redkol. : I.A. Zjazjun, V.O.Radkevyc ta in. – K., Čerkasy, 2003. – Vyp. II. – S. 5–15.
4. Koskov M. Predmetnoe tvorčestvo : u 3 č. / M. Koskov. – SPb. : TOO Fyrma Ykar, 1996. – 172 s.

5. Remyzov V. A. Kultura lyčnosti (cennostno-myrovozzrenčeskij analiz): monohr. / V.A. Remyzov. – M., 2000.

6. Toršyna E. Herbert Ryd y teoryja dyzajna / E. Toršyna // Dekoratyvnoe yskusstvo SSSR. – 1966. – № 4. – S. 6-8.

Oruzha L. B. Art as a defining determinant of the artistic development of the future specialist in design

Annotation. Article competency-based approach in the context of considering the demands of the modern problem of occupational mobility of future designers role in the formation of different kinds of art , creativity and process hudozhesivennogo social communications . Based on the synthesis of a number of theoretical studies and practical experience , the author examines the basic means of forming a student mobility visshogo artistic institution.

Key words: occupational mobility, competence approach, training designers.

Оружая Л. В. Искусство как определяющая детерминанта художественного развития личности будущего специалиста по дизайну

Аннотация. В статье на основании компетентностного подхода и в контексте запросов современности рассмотрено проблему профессиональной мобильности будущих дизайнеров, ее роль в становлении разных видов искусства, процесса художесивенного творчества и социальной коммуникации. Опираясь на обобщение ряда теоретических работ и практического опыта, автор раскрывает основные средства формирования такой мобильности студентов высшего художественного учебного заведения.

Ключевые слова: профессиональная мобильность, компетентностный подход, подготовка дизайнеров.